

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ ПІДХОДИ У ЛІНГВІСТИЦІ

Статтю присвячено розгляду взаємозв'язків комунікативно-прагматичного та комунікативно-дискурсивного підходів. Надано короткий огляд базових понять дискурсології, систематизовано проблемні для прагмалінгвістики положення, намічено шляхи розв'язання наявних проблем з опорою на переосмислення поняття функції.

Розвиток мовознавства йде еволюційним шляхом, що зумовлює а к т у а л ь н і с т ь розробки нових підходів, які демонструють спадковість лінгвістичної думки.

Такі підходи значною мірою зумовлені природою об'єкту дослідження, зокрема, наш об'єкт – *вербалізований конфлікт* є одним із видів конфлікту – феномену, який у міжпредметних (конфліктологічних) студіях визначено як конструкт свідомості та комунікативну практику індивіда [1; 2; 3]. Суть досліджуваного об'єкту кореспондує і з поняттям *дискурсу* – процесу та результату мисленнєво-мовленнєвої соціально-значимої інтерактивної діяльності у сукупності її вербальних та позавербальних складників [4; 5; 6 та ін.]. Це розуміння дискурсу спирається на *інтераційну модель* комунікації [7: 398-405], дозволяє вивчати мовленнєву взаємодію як сукупність *актів міжособистісного спілкування* [8: 51] та трактувати вербалізований конфлікт як *конфліктний дискурс*. У межах дискурсивної парадигми наукова думка переорієнтується "на конвергентний розгляд когнітивних і комунікативних аспектів мовленнєвої діяльності" [9: 85]; що "дозволяє органічно поєднати акти когніції із актами комунікації" [10: 188]. Причому, таке поєднання не виключає, а передбачає домінування одного з напрямків, "дискурс можливо досліджувати у різних аспектах: прагматично-ситуативному, ментальному та ін." [11: 87]; для дискурсивних розвідок характерно фокусування уваги на комплексі проблем *мова і мислення / свідомість / знання*, які являють собою предмет когнітивноорієнтованих студій, або ж на комплексі проблем *мова як засіб / інструмент комунікації* в соціокультурному континумі, котрі становлять предмет комунікативно-дискурсивного аналізу [12: 17]. Оскільки, як про те свідчать набутки конфліктологічного досвіду, системотворча роль у конфлікті належить *функції* – дисгармонізації міжособистісних стосунків комунікантів [13: 95; 14; 15: 42], уважаємо за доцільне вивчати конфліктний дискурс під кутом зору комунікативно-орієнтованого аналізу і з метою розкриття сутності *міжособистісної функції мови* – здатності актуалізованих мовних знаків встановлювати / підтримувати стосунки учасників спілкування. Це викликає потребу систематизації досвіду комунікативних лінгвістичних теорій як передумов формування комунікативно-дискурсивного підходу, що є м е т о ю цієї статті.

Аналіз наявних концепцій з позицій дискурсології потребує передусім уточнення її засадних принципів і базових понять, розглядуваних у термінах комунікативного підходу.

Сучасне переосмислення поняття "дискурс", що сформувало новий напрям мовознавчого аналізу, відбулося значною мірою завдяки опорі на принципово якісно відмінні від попередніх методологічні засади, які у філософському аспекті спираються на теорію динамічного хаосу. Це знаменує перехід до діяльнісного, синергетичного стилю мислення. Синергетика, що сьогодні має статус метанауки й відіграє роль комунікатора для різних наукових дисциплін [16: 10], "виросла на ґрунті історичних стилів наукового мислення, що їй передують – детерміністичного й імовірносного – і несе в собі елементи і того і іншого; синергетичний стиль мислення являє собою своєрідний синтез позитивних елементів детерміністичної та імовірносної картин світу" [17: 35].

У лінгвістиці нові методологічні орієнтири слугують утвердженню антропоцентризму, зсуву фокусу уваги із об'єкта реальності на суб'єкта – активного творця реальності – "свідомість суб'єкта спрямована не безпосередньо на певний фрагмент дійсності, а на себе самого в процесі спостереження за ним" [18: 9].

Провідна роль функції, її емерджентність у складних системах, принцип опису "зверху-униз" [19: 75; 20: 25; 21: 12] дозволяє підійти до вивчення мовленнєвої взаємодії не як до речі, що існує, а як до процесу та результату створення реальності, керованих цільовою настановою; до вивчення її загальних закономірностей, опис яких спирається на тенденції, що знаходять прояв у комплексах "патернів відношень та інтерації" [22: 14].

У теоретичному сенсі переосмислення поняття дискурсу значною мірою завдячує переосмисленню поняття контексту. Наявні концепції дискурсивного контексту [23; 24 та ін.], пропонують різні, але не взаємовиключні погляди на його природу, що дає підстави стверджувати: у термінах дискурсивної парадигми **контекст** постає як *родове* поняття, що охоплює різні види; як те нелінійне середовище, де мовленнєвий твір функціонує як система, адаптуючись до зовнішніх чинників та, водночас, активно впливаючи на формування цих чинників середовища. Включаючи усі релевантні комунікативні складники, *дискурсивний контекст* являє собою не їхнє механічне "віддзеркалення", а суб'єктивну феноменологічну конструкцію, що визначає його як *мисленнєвокомунікативний контекст*.

Враховуючи, що у комунікативно-орієнтованому аналізі традиційно акцентуються усі ті фактори, котрі пов'язані із формуванням комунікативної мети й її реалізацією, у структурі контексту виділяють загально-контекстні та контекстно-ситуаційні чинники: "знання про світ узагалі та конкретну ситуацію, в якій відбувається спілкування" [25: 237] (див. також [26: 38-39]).

Поділяючи ці думки, уточнимо, що до *загально-контекстних* зараховуємо такі фактори, що є відносно сталими і формують загальний фон спілкування.

До *контекстно-ситуаційних* чинників відносимо мінливі умови комунікації – різноманітні конфігурації, утворені усіма обставинами спілкування в його окремий конкретний момент.

Ключове для комунікативно-орієнтованого аналізу поняття *комунікативної ситуації* трактуємо як єдність об'єктивного й суб'єктивного, вербального та позавербального планів; складне поєднання *ментальної репрезентації фрагменту світу* та його *мовної об'єктивації*. Важливість поняття комунікативної ситуації для аналізу дискурсу визначається тим, що "саме в останній період став очевидним факт існування типових комунікативних ситуацій, що дозволяє представити різновиди дискурсу та набори комунікативних ситуацій, які з ними співвіднесені як комунікативний континуум" [27: 27].

Це дає підстави трактувати *вербальний план* дискурсу як масив мовних об'єктивацій певного типового образу ситуації, поданих текстами, їхніми фрагментами або уривками [28: 29].

Вивчення конфліктного дискурсу з точки зору здатності мови / використання мови до виконання певного функціонального призначення становить предмет *комунікативно-дискурсивного аналізу*, що його розуміємо як дослідження організації ментального та вербального планів соціокультурної діяльності індивіда, керованої певною комунікативною цільовою настановою.

Витоками цього підходу мовознавчих розвідок вважаємо прагмалінгвістику, що згідно класичного визначення Ч. Моррिसа, виходить із системи координат "знак – відношення – людина", являє собою комунікативний напрям функціональних студій й охоплює цілу низку різних підходів до вивчення комунікативних властивостей мови.

Систематизуючи чисельні й багатоманітні прагматичні концепції, М.М. Полюжин визначає прагматику як лінгвістичну дисципліну, в центрі уваги якої "лежить вибір, розподіл і сполучення, тобто організація засобів для передавання змісту тексту, а також намагання домогтися мети висловлювання у конкретній ситуації"; що дозволяє "залежно від мети дослідження виводити на перший план будь-яке з трьох базових понять прагматики: значення, контекст, комунікація" [29: 9]. Відгалуженням прагмалінгвістичної теорії є теорія мовленнєвих актів (МА), започаткована у працях Дж. Остіна та Дж. Серля й детальніше розроблена у розвідках їхніх послідовників, з-поміж яких чільне місце посідають концепції вітчизняних мовознавців-германістів.

Досвід прагмалінгвістичного аналізу активно залучається іншими комунікативно орієнтованими галузями мовознавчого знання – лінгвістикою тексту, аналізом діалогу (розмови) тощо, що дозволяє стверджувати про прагматичну орієнтацію лінгвістичного знання. Водночас, демонструючи значний адаптивний потенціал, прагмалінгвістика активно інтегрує набутки соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики тощо (див. детально у [30]) й розширює традиційні обриси своїх студій.

Прагмалінгвістичні теорії і концепції складають підґрунтя дискурсивних досліджень, оскільки дискурс являє собою цілеспрямовану діяльність [31: 136], а цілеспрямованість комунікації розглядається як її прагматичний аспект [22: 12; 32: 6 та ін.].

Дискурс асоціюється з усіма способами втілення прагматичної мети мовця [33: 137]; дискурсивні практики являють собою *комунікативно-прагматичні* зразки мовлення [34: 18], *іллокутивний аспект* виступає основним конституювальним параметром спілкування [35: 120]. Мовленнєвою діяльністю людини керують мотиви та цілі; вони охоплюють *мовленнєві* та *немовленнєві* [36: 36-37; 37 та ін.], *усвідомлювані* або *підсвідомі* [38: 73] головними є ті, що ініціюють комунікативний процес, бо саме вони визначають тип мовленнєвої поведінки [39: 59].

Але *прагматика дискурсу* має іншу і принципово відмінну природу, це *прагматика міжособистісної взаємодії* [22; 32 та ін.]; вона "виявляється у сфері взаємовідносин людей, які беруть участь у комунікації" і є "цілеспрямованим використанням мовних засобів для формування суспільної думки" [40: 169]. Якщо у фокусі *прагматичного* аналізу є "більшою мірою ті значення, котрі комуніканти вкладають у свої висловлювання, ніж значення слів або висловлювань самих по собі" [41: 3], то у *комунікативно-дискурсивному* аналізі акцентуються смисли, що конструюються комунікантами: у дискурсі "продукуються й конструюються смисли, соціальні інститути і культурні схеми, система цінностей, формуються людські спільноти та соціальні аспекти особистостей" [42: 137]. За такого підходу відбувається перенесення центру ваги з аналізу комунікації у термінах інформаційно-кодової та інферанційної моделі, на яких засновані концепції Дж. Остіна, Дж. Серля та Г.П. Грайса, на дослідження спілкування з позиції інтеракційної моделі комунікації, що уможливило розгляд активної взаємодії суб'єктів дискурсу як соціальної інтеракції.

Комунікативно-дискурсивні розвідки у вітчизняній лінгвістиці достатньо інтенсивні, однак на відміну від когнітивно-дискурсивних студій серед них набагато менше фундаментальних праць, котрі висвітлюють проблеми загальнотеоретичної значущості. В результаті можна констатувати, що епістеміологічні засади комунікативно-дискурсивного аналізу ще остаточно не сформовані.

На цьому шляху набуває значущості систематизація тих проблемних питань, які не є вирішеними у прагмалінгвістиці та теорії МА: їхній перелік встановлює орієнтири у розробці понятійної схеми комунікативно-дискурсивного опису, положення дискурсології надають можливості розв'язання існуючих проблем.

Усвідомлення певної статичності підходу до комунікативного аспекту мови/мовлення у межах прагмалінгвістичного й актомовленнєвого аналізу викликає в науковців бажання розширення цих меж й переходу до вивчення динамічних аспектів вербальної комунікації. Внаслідок цього на порядок денний висуваються такі питання:

- розгляд динаміки взаємодії мовленнєвих одиниць із позамовними чинниками;

Предмет прагматики визначається як психологічні й соціальні аспекти уживання мовних знаків, основним призначенням яких є вплив на психіку людини, її думки, почуття, волю [43: 243]; прагматика вивчає організацію мовних засобів для передавання змісту й впливу мовних одиниць на учасників комунікації [44: 123], цей вплив має соціально-психологічну природу, його об'єктами є почуття, емоції, мислення, воля, свідомість комунікантів, а результатом – зміна їхньої моделі світу [36: 36-37].

Визнається, що цілеспрямованість комунікативних одиниць пов'язана із зовнішніми факторами, до моделі МА вводяться контекстний та ситуативний аспекти [26: 37-39]. Процеси породження / інтерпретації тексту [45: 46 та ін.] розглядаються як такі, що "відбивають взаємодію (потенційного) мовця із дійсністю" [47: 177]; тексти розподіляються на класи на підставі їхньої спрямованості на досягнення єдиної комунікативної мети в типових умовах спілкування, спільністю комунікативної цілеспрямованості [48: 7]. При визначенні комунікативного аспекту тексту "щонайменше ми спираємося на внутрішньотекстові елементи, то важливішими виявляються екстратекстові чинники як адресат, ситуація, стосунки між партнерами по комунікації, спільний фонд знань співрозмовників" [47: 143]. Але на шляху перетворень інтуїції дослідників у наукову концепцію стає на заваді обмежений пояснювальний потенціал прагматики і теорії МА.

Взаємодія вербального та позавербального у практиці виявляється лише поясненням, що зміст та мета повідомлення можуть бути не тільки вербально експліковані, але й виведені із контексту як мовленнєвоактові смисли – пропозиціональні, іллокутивні, перлокутивні [49]. Перефразуючи думку М.А.К. Хеллідея, можна стверджувати, що мова йде про спробу пояснити певні пропозиціональні, іллокутивні, перлокутивні смисли через звернення до ситуації, хоча нагадаємо, правильним автор вважає протилежний підхід [50: 32]. З другого боку, аналіз мовленнєвоактових смислів утискує їх у рамки чітко окресленого переліку іллокутивних типів (див. огляд типології іллокутивних актів у [51: 145; 49: 164-174 та ін.]), що постає як репрезентація готового знання – норм та правил мовленнєвої поведінки. За такого підходу соціальні й психологічні чинники спілкування з усією очевидністю залишаються "поза кадром".

– *розгляд динаміки одиниць діалогічної взаємодії;*

Мовленнєві дії – МА, пропонується вивчати в аспекті їхньої позиції у (мінімальному) діалозі [52; 53]; стверджується про наявність певних типових конфігурацій сполучуваності МА у діалозі [54], які утворюють "діалогічні мовленнєві акти" [55]. Акт комунікації визначається як послідовність взаємоспіввіднесених МА у рамках цілісної бесіди [56: 40]. Але з другого боку, лунають думки, що поняття теорії МА неприйнятні для аналізу діалогу [57: 9], на користь чого свідчать такі аргументи:

- діалог складається не з окремих актів, а з мовленнєвих ходів; мовленнєвий хід не є складним актомовленнєвим утворенням, це явища різної природи [8];
- таксономії мовленнєвих актів обмежені такими, що належать до ініціальних ходів, респонсивні ж залишаються поза їхніми межами, тому що багато з них не кореспондують із перформативними дієсловами [58: 160].

Усе це свідчить на користь вірності позиції, що розташування висловлювання у структурі діалогічної взаємодії, його зв'язки із попередніми та послідовними є параметрами, які не можуть бути описані через центральне для теорії МА поняття іллокуції [58: 161].

На протигагу системі понять теорії МА дослідники діалогу / розмови пропонують власний підхід – конверсаційний аналіз, який дозволяє у соціо-прагматичному ключі пояснювати особливості структурної побудови діалогу у ситуаціях реального спілкування [59; 60; 61; 62 та ін.].

Однак, закиди у редукціоналізмі так само справедливі і для цих концепцій – якщо у фокусі уваги актомовленнєвого підходу перебувають одні властивості досліджуваних одиниць, то у термінах конверсаційного аналізу – інші, а комплексний опис не видається можливим. Фактично, ці теорії спираються на однакові методологічні принципи, відштовхуючись від "готового продукту" мовленнєвої діяльності, що унеможлиблює розкриття його динамічних властивостей в усьому їх розмаїтті.

– *розгляд динаміки взаємодії комунікантів;*

Усвідомлення однобічності МА як мовленнєвої дії, здійснюваної одним комунікантом та спрямованої на іншого, призводить до визнання МА одиницею повідомлення, а не спілкування [63]. Спроби переходу від статичності до динаміки в цьому аспекті являють собою розробку концепцій, у межах яких до процесу комунікативної діяльності залучається не тільки адресат, але й адресат.

Розробляються динамічні моделі комунікативного акту: прагмалінгвістична модель О.Г. Почепцова – "ланцюжок діалогічної взаємодії", охоплює етапи, що передують акту мовлення та йдуть за ним. Основний компонент подано як сукупність етапів, першим з яких є реалізація повідомлення відправником, а кінцевим – обробка повідомлення одержувачем [37: 7]. Психолінгвістична модель В.В. Красних поєднує процеси породження й сприйняття тексту в єдності системотворчих компонентів: конситуації, контексту, пресупозиції, мовлення [5: 15]. Але у термінах цих моделей співпраця суб'єктів постає лише як успішна комунікація, в якій адресат здатен прийняти повідомлення та зрозуміти його ("обробити"), або розпізнати концепт тексту, трактований як конденсат авторського задуму. Таким чином, роль адресата обмежується визнанням того, що він існує і йому відомі правила комунікативної поведінки [18: 11], а взаємодія суб'єктів, їхня інтерактивна діяльність не дістає належного висвітлення.

Разом із тим, той факт, що усі перелічені думки не оформлюються у цілісну концепцію опису динамічної взаємодії комунікантів у сукупності вербального та позавербального планів, не применшує їхньої значущості, адже вже сама постановка зазначених проблемних питань готує ґрунт парадигмальних змін у комунікативно-функціональному мовознавчому аналізі, утверджуючи розуміння, що мова / мовлення – це "знарядства знакова діяльність людини у соціальній взаємодії" [36: 7].

Розв'язання існуючих проблем стає можливим у світлі дискурсивного підходу, з опорою на його методологічні принципи й теоретичні засади. Суть парадигмальних змін, що забезпечують перехід від традиційних комунікативно-орієнтованих підходів до комунікативно-дискурсивного напрямку полягає в еволюційному переосмисленні поняття **функції**.

Саме через поняття функції пояснюється відмова від жорстокого протиставлення мови і мовлення: мовний знак визнається знаряддям реалізації функції мовлення: "у мовлення не може бути інших функцій, окрім функцій мови; функції мови як її цільове призначення, обумовлене суспільними потребами її носіїв, у мовленні постають як реалізація цільового призначення" [64: 30]. Обумовленість цільового призначення суспільними потребами, у свою чергу, визначає комунікативну функцію як використання знаків для досягнення соціального ефекту [65: 132], як *функцію регуляції поведінки*, де "мова постає не як інструмент, використовуваний для комунікації, а як знаряддя регуляції, що має знакову природу" [66: 12].

У значному розмаїтті трактувань та позначень (прагматична, емоційно-впливова, емоційно-регулятивна [64: 30]; емотивна-волюнтативна, модальна [67]; соціально-регулятивна [68: 46], конотативна [69]; афективна [70: 3]) специфіка об'єкту нашого дослідження спрямовує увагу на розуміння регулятивної функції як **міжособистісної**, що полягає у використанні мови для відображення соціальних та міжособистісних стосунків [70: 3]. Приймаючи це визначення в цілому відзначимо, що відмінність нашого бачення пов'язана із зумовленою дискурсивним підходом потребою переорієнтації із репрезентації ("відображення") на *діяльність*, що кореспондує із поняттям *конструювання*.

Відтак, *міжособистісну функцію розуміємо як цілеспрямоване використання мови задля конструювання соціальних та міжособистісних стосунків комунікантів*.

Ця функція є *різновидом* регулятивної функції, сутність останньої вбачають у тому, що "репрезентуючи категоризацію дійсності на підґрунті аксіологічних орієнтирів певної лінгвокультурної спільноти, мовний знак набуває прескриптивного потенціалу і стає здатним чинити нормативно-регулятивний вплив на індивіда шляхом актуальної презентації соціально-санкціонованих потреб" [71: 1].

Специфіка міжособистісної функції полягає в тому, що регулятивний вплив здійснюється "тут і зараз" у режимі on-line, а об'єктом впливу виступає реляційний вимір комунікації – стосунки її учасників.

Таким чином, можна стверджувати, що комунікативно-дискурсивний підхід дозволяє розширити традиційну прагматичну діяду, "знак – людина" до триади "людина – знак – людина", акцентувати не відношення між знаком і людиною, а відносини між індивідами, встановлювані через знак; поєднати у єдиний ланцюжок немовну дійсність, свідомість та мову / мовлення, соціальний і феноменологічний світ; трактувати реалізацію цільового призначення мовленнєвих одиниць як регуляцію людської поведінки. З позицій комунікативно-дискурсивного підходу розкривається сутність взаємодії мовленнєвого та соціально-психологічного планів спілкування, оскільки цільова настанова витікає з необхідності задоволення соціальних / психологічних потреб; пропонуються можливості аналізу різнорівневих ділянок комунікативного континіуму, як таких, що формують вербальний план дискурсу; дістає пояснення інтерактивний характер спілкування – процес та результат спільного виробництва дискурсивних смислів.

Очевидна неадекватність такому підходу понять ілюкції та комунікативної настанови тексту висуває на порядок денний проблему виявлення та визначення інших понять, розробки схеми комунікативно-дискурсивного аналізу.

Співзвучна нашому розумінню міжособистісної функції думка, що комунікативно-прагматична функція "пов'язана із інтерпретацією здатності індивіда **стратегічно** використовувати мовні форми, тобто у такий спосіб, щоб це використання можна було б оцінювати у відповідності до стандартів ідеології (світогляду) та / або доречності" [65] (виділено мною, І.Ф.) спрямовує увагу на поняття стратегії.

Підбиваючи підсумки доходимо висновку, що комунікативно-прагматичний та комунікативно-дискурсивний підходи відбивають різні етапи розвитку лінгвістичної думки; комунікативно-дискурсивний підхід сягає корінням у комунікативно-прагматичній теорії, але має принципово іншу природу через зміну методологічних настанов й відповідне переосмислення низки базових лінгвістичних понять.

Перспективу дослідження вбачаємо у визначенні та описі поняття стратегії як такого, що дозволяє розкрити сутність міжособистісної функції мови та пояснити принципи організації різновиду дискурсу, зокрема конфліктного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.М. Конфликтология. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 511 с.
2. Гришина Н.В. Психология конфликта. – Санкт-Петербург: Питер, 2002. – 464 с.
3. Цюрупа М.В. Основы конфликтологии та теорії переговорів. – К.: Кондор, 2004. – 172 с.
4. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Під загальн. ред. І.С. Шевченко: кол. монографія. – Харків: Константа, 2005. – 356 с.
5. Красных В.В. "Свой" среди "чужих": миф или реальность? – М.: Гнозис, 2003. – 374 с.
6. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с.
7. Schiffrin D. Approaches to Discourse. – Oxford, Cambridge: University Press, 1994. – 470 p.
8. Карабан В.И. Адресатность простых и сложных речевых актов // Вестник Харьков. ун-та. – 1989. – №. 339. – С. 51-54.
9. Приходько А.Н. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-дискурсивной парадигмы // Вісник Харківськ. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2003. – № 609. – С. 84-88.
10. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. – М.: Ин-т языкознания РАН, 1997. – 337 с.

11. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енцикл. словник для фахівців з теоретич. гуманіт. дисциплін та гуманіт. інф-ки. – К.: "АртЕк", 1998. – 336 с.
12. Белова А.Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 29. – С. 17-23.
13. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии. – СПб.: Питер, 2003. – 400 с.
14. Кричевский Р.Л., Дубовская Е.М. Межличностный конфликт // Психология конфликта / Сост. и общ. редакция Н.В. Гришиной. – СПб.: Питер, 2001. – С. 371-379.
15. Бандурка А.М., Друзь В.А. Конфликтология. – Х.: Фортуна-пресс, 1997. – 356 с.
16. Данилов Ю.А. Роль и место синергетики в современной науке // Онтология и эпистемология синергетики. – М.: ИФРАН, 1997. – С. 5-11.
17. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основания синергетики. Синергетическое мировидение. – М.: Ком. Книга, 2005. – 240 с.
18. Морозова О.І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / КНЛУ. – К., 2008. – 32 с.
19. Анохин П.К. Избранные труды. Философские аспекты теории функционирования системы. – М.: Наука, 1978. – 286 с.
20. Данилов Ю.В. Герман Хаген о синергетике // Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве. – М.: Прогресс-Традиция, 2002. – С. 22-28.
21. Светлов В.А. Аналитика конфликта: Уч. пособие. – СПб: ООО "Росток", 2001. – 512 с.
22. Вацлавик П., Бивин Дж., Джексон Д. Прагматика человеческих коммуникаций. – М.: Апрель-Пресс; Изд-во ЭКСМО Пресс, 2000. – 320 с.
23. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
24. Тарасова Е.В. Речевая системность в терминах лингвопрагматики // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Константа, 2000. – № 471. – С. 273 - 279.
25. Полюжин М.М. Про когнітивно-прагматичні процедури "декодування" тексту // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес / Мат-ли міжнар. наук. конф. – Чернівці, 24-25 листопада 2004 р. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 237-239.
26. Шевченко І.С. Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16-20 вв.: Монография. – Х.: Константа. – 1998. – 186 с.
27. Белова А.Д. Лінгвістичні перспективи і прогнози у ХХІ столітті // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / НАН України Центр наук. дослідж. і викладання інозем. мов. Ред. кол.: В.В. Акуленко (голов. ред.) та ін. – К.: Логос, 2006. – № 1. – С. 22-31.
28. Кусько К.Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики // Дискурс іноземномовної комунікації / Колект. моногр. під заг. ред. К.Я. Кусько. – Львів: Вид-во Львів. нац. ун-ту, 2001. – С. 25-48.
29. Полюжин М.М. Напрями та одиниці прагматичного аналізу мовленнєвої комунікації // Проблеми романо-германської філології: Зб. наук. пр. – Ужгород: Патент, 2003. – С. 6-20.
30. Шевченко І.С. Холістична прагматика: напрями розвитку // Вісник Харківського нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2003.— № 611. – С. 69-73.
31. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцикл., 1990. – С. 136-137.
32. Сучкова Г.М. Прагматика межличностного взаимодействия. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2005. – 240 с.
33. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики. – К.: Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
34. Сухих С.А., Зеленская В.В. Прагматическое моделирование коммуникативного процесса. – Краснодар: Изд-во Кубан. гос. ун-та, 1998. – 160 с.
35. Сухих С.А. Личность в коммуникативном процессе. – Краснодар: Изд-во Южного ин-та менеджмента, 2004. – 155 с.
36. Карабан В.И. Сложные речевые единицы (прагматика английских асиндетических полипредикативных). – К.: Высшая школа, 1989. – 132 с.
37. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения. – К.: Вища школа, 1986. – 116 с.
38. Сухих С.А. Речевые интеракции и стратегии // Языковое общение и его единицы. – Калинин: Изд-во Калинин. гос ун-та, 1986. – С. 71-77.
39. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 284 с.
40. Бехта І. Текст в парадигматичній системі наукових лінгвістичних концепцій кінця ХХ – початку ХХІ століття: актуальні та віртуальні стратегії розвитку // Дискурс іноземної комунікації: кол. монографія. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – С. 164-192.
41. Yule G. Pragmatics. – Oxford: Oxford Univ. Press, 1996. – 138 p.
42. Макаров М.Л. Антологические метафоры современной лингвистики // Мат-лы междунаrod. конф. посвящ. 60-летию ф-та ин. яз. Часть I. – Тверь: ТвГУ, 2003. – С. 125-140.
43. Бульгина Т.В., Шмелев А.Д. Языковая концептуализация мира (на матер. русской грамматики). – М.: Наука, 1997. – 574 с.
44. Crystal D. An Encyclopedic Dictionary of Language and Languages. – Blackwell, 1992. – 123 p.
45. Касевич В.Б. Семантика. Синтаксис. Морфология. – М.: Наука, 1988. – 311 с.
46. Штерн А.С. Перцептивный аспект речевой деятельности (экспериментальное исследование). – СПб.: СПбГУ, 1992.
47. Филиппов К.А. Лингвистика текста: Курс лекций. – СПб.: СПбУ, 2003. – 336 с.
48. Прохорова О.А. Структурные и прагматические особенности директивного текста: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – Красноярск, 1998. – 20 с.
49. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі: монографія. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – 332 с.
50. Halliday M.A.K. Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning. – L.: Arnold, 1978.
51. Богданов В.В. Предложение и текст в содержательном аспекте. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2007. – 280 с.
52. Медведева Л.М. О типах речевых актов // Вестник Харьковск. ун-та. – 1989. – № 339. – С. 42-46.
53. Медведева Л.М. До типології мовленнєвих актів // Мовознавство. – 1989. – № 3. – С. 8-19.

54. Зернецкий П.В. Единицы речевой деятельности в диалогическом дискурсе // Языковое общение: Единицы и регулятивы. – Калинин: Изд-во Калинин. гос. ун-та. – 1987. – С. 89-95.
55. Weigand E. Sprach als Dialog: Sprechakttaxonomie und kommunikative Grammatik. – Tübingen: Niemeier, 1989. – 368 S.
56. Хундснуршер Ф. Основы, развитие и перспективы анализа диалога // Вопросы языкознания. – 1998. – № 2. – С. 38-50.
57. Searle J.R. Conversation // Searle on conversation. J.R. Searle et al. – Amsterdam. – 1992. – P. 7-29.
58. Tsui A. English Conversation. – Oxford: Oxf. University Press, 1995. – 298 p.
59. Edmondson W. Spoken Discourse: A model for analysis. – London, New York: Longman, 1981. – 217 p.
60. Sacks H., Schegloff E., Jefferson J. A simplest systematic for the organization of turn-taking of conversation // Studies in the organization of conversational interaction. – New York, 1978. – P. 696-733.
61. Sinclair J., Coulthard M. Towards an analysis of discourse. – London: Oxford University Press, 1975. – 163 p.
62. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. – Oxford: Blackwell, 1983. – 272 p.
63. Сусов И.П. Коммуникативно-прагматическая лингвистика и ее единицы // Прагматика и семантика синтаксических единиц. – Калинин: КГУ, 1984. – С. 3-12.
64. Киселева Л.А. Вопросы теории речевого воздействия. – Л.: ЛГУ, 1978. – 160 с.
65. Silverstein M. The culture of language in Chinookian narrative texts; or, On saying that ... in Chinook // Grammar inside and outside the clause: Some approaches to theory from the field. – Cambridge: CUP. – 1985. – P. 132-171.
66. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
67. Аврорин В.А. Проблемы изучения функциональной стороны языка (к вопросу о предмете социолингвистики). – Л.: Наука, 1975. – 276 с.
68. Бублик И.Ф. Коммуникативно-прагматические и лингвистические аспекты реализации вербальной агрессии в парламентском дискурсе ФРГ: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – Харьков, 2006. – 212 с.
69. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм "за" и "против". – М.: Прогресс. – 1975. – С. 193-231
70. Holmes J. Women, men and politeness. – London, N.Y.: Longman, 1995. – 232 p.
71. Мартинюк А.П. Концепт у дискурсивній парадигмі // Вісник Харківськ. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2006 – № 725. – С. 9-12.

Матеріал надійшов до редакції 04.10. 2008 р.

Фролова И.Е. Коммуникативно-прагматический и коммуникативно-дискурсивный подходы в лингвистике.

Статья посвящена рассмотрению взаимосвязей коммуникативно-прагматического и коммуникативно-дискурсивного подходов. Дан краткий обзор базовых понятий дискурсологии, систематизированы проблемные для прагмалингвистики положения, намечены пути решения существующих проблем с опорой на переосмысление понятия функции.

Frolova I.Ye. Communicative-Pragmatic and Communicative-Discourse Linguistic Approaches.

The article focuses on communicative-pragmatic and communicative-discourse approaches. A short survey of basic discoursology notions is followed by a systematic description of pragmalinguistics problematic issues, the solution of which is seen as based on the revised understanding of function.